

intellectus Angeli imperfectus. Quædam vero potentia est obedientiæ tantum, sicut dicitur aliquid esse in potentia ad illa quæ supra naturam Deus in eo potest; et si talis potentia non reducit ad actum, non erit potentia imperfecta; et ideo intellectus Angeli beati non est imperfectus, si non cognoscat omnia quæ Deus potest ei revelare. Vel dicendum, quod si aliqua potentia ad duas perfectiones ordinatur, quarum prima sit propter secundam, non erit imperfecta potentia, si habeat secundam sine prima; sicut si habet sanitatem sine administraculis medicinæ, quæ sanitatem faciunt. Omnis enim cognitio creaturæ ordinatur ad cognitionem Dei; et ideo ex quo intellectus creatus cognoscit Deum, etiam dato per impossibile quod nullam creaturam sciret, non esset imperfectus: nec etiam intellectus videns Deum, qui plures creaturas cognoscit, ex cognitione creaturæ beatificatur; sed ex hoc quod perfectus Deum cognoscit: unde dicit Augustinus, lib. Confessionum (I. cap. iv in princ.): *Tafelic homo qui scit omnia illa, scilicet creata, te autem nescit; beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Si autem te et illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus.*

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod volubilitas cogitationum (1), quæ a beatis Angelis removetur, dupliciter intelligi potest. Uno modo ut cogitatio dicatur volubilis propter discursum de effectibus in causis, vel e converso; qui quidem discursus rationis proprius est, quam claritas intellectus angelici excludit (2). Alio modo volubilitas potest referri ad successionem eorum quæ cogitantur; et sic sciendum, quod quantum ad illam cognitionem qua Angeli cognoscunt res in Verbo, non potest esse successio: quia per unum diversa cognoscit; sed quantum ad ea quæ cognoscunt per species innatas, vel per illuminationem superiorum, est ibi successio; unde Augustinus dicit, VIII super Gen. ad litteram (cap. xx, xxii et xxxiii), quod Deus movet spiritualement creaturam per tempus; quod est per affectiones mutari.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod visio beatitudinis est illa qua videtur Deus per essentiam, et res in Deo; et in ista non est aliqua successio; nec in ea Angeli proficiunt, sicut nec in beatitudine. Sed in visione rerum per species innatas, vel per illuminationes superiorum, proficere possunt; et quantum ad hoc visio illa non mensuratur æternitate, sed tempore; non quidem tempore quod est mensura motus primi mobilis, de quo Philosophus loquitur; sed tempore non continuo, quali creatio rerum mensuratur; quod nihil aliud est quam variatio prioris et posterioris in creatione rerum, et in successionem angelicorum intellectuum.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod corpus Christi est fini-

(1) *Al.* cognitionum. — (2) *Al.* excedit.

tum, et comprehendi potest visu corporali; essentia autem divina non comprehenditur visu spiritali, cum sit infinita; et ideo non est simile.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod ratio illa procederet, si intellectus maxime cognoscibile, quod est Deus, perfecte cognosceret; quod quia non est, ratio non sequitur.

Et similiter dicendum est AD DECIMUMOCTAVUM de causa et effectu, ut ex dictis patet.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod non sunt hoc modo rationes rerum in Deo sicut colores in tabula vel pariete, ut ex dictis, in corp. art., patet; et ideo ratio non sequitur.

Alia concedimus, quia verum concludunt, quamvis non debito modo.

ARTICULUS V. — *Utrum visio rerum in Verbo sit per aliquas similitudines rerum in intellectu angelico existentes.* (I part., quæst. xii, art. 9.)

Quinto quaeritur, utrum visio rerum in Verbo sit per aliquas similitudines rerum in intellectu angelico existentes; et videtur quod sic. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum. Si igitur intellectus angelicus cognoscit aliqua in Verbo, oportet quod cognoscat ea per aliquas similitudines apud se existentes.

2. Præterea, sicut se habet corporalis res ad visum corporalem, ita spiritualis ad visum spiritualement. Sed res corporalis non cognoscitur a visu corporali nisi per aliquam impressionem rei in ipso existentem. Ergo similiter est de visu spiritali.

3. Præterea, gloria non destruit naturam, sed perficit. Sed cognitio naturalis Angeli est per aliquas species. Ergo et cognitio gloriæ, quæ est visio in Verbo, est per similitudines rerum.

4. Præterea, omnis cognitio est per aliquam formam. Sed Verbum non potest esse forma intellectus, nisi forma exemplaris; quia nullius rei est forma intrinseca. Ergo oportet quod per aliquas formas cognoscat intellectus Angeli ea quæ in Verbo cognoscit.

5. Præterea, Paulus in raptu Deum per essentiam vidit, ut patet II Cor., xi, in Glossa (ordin. et interl. super illud: *Scio hominem raptum*), et ibi *audivit* (1) *arcana verba, quæ non licet homini loqui*. Illorum autem verborum non fuit oblitus postquam Verbum per essentiam videre desiit. Ergo oportet quod per aliquas similitudines in intellectu remanentes illa cognosceret; et eadem ratione Angeli, quæ cognoscunt in Verbo, oportet quod per similitudines aliquas cognoscant, ut videtur.

6. Sed dicendum, quod abeunte Verbo remanserunt in anima Pauli quædam reliquæ illius visionis, scilicet impres-

(1) *Al.* vidit.

siones quadam vel similitudines, quibus reminisci poterat quæ in Verbo viderat: sicut abentibus sensibilibus remanent eorum impressiones in sensu. — Sed contra, res aliqua magis imprimat in aliquam in sui præsentia quam in sui absentia. Si ergo Verbum in sui absentia reliquit impressionem in intellectu Pauli, ergo et in sui præsentia.

Sed contra, quiddam est in Deo, est Deus. Si ergo Angelus videns essentiam Dei, non videt eam per aliquam similitudinem; nec ideas rerum in eo existentes per aliquam similitudinem videt.

Præterea, rationes rerum resultant in Verbo sicut imagines in speculo. Sed per unam similitudinem speculi videntur omnia quæ in speculo relucent. Ergo et per ipsam formam verbi vident omnia quæ in Verbo cognoscuntur.

Præterea, intellectus Angeli est sicut tabula picta, eo quod omnis intelligentia est plena formis, ut dicitur in lib. de Causis (prop. x). Sed tabulæ pictæ non superadduntur aliæ picturæ: propter hoc enim probatur in III de Anima (comment. xiv), quod intellectus possibilis potest omnia recipere, quia est sicut tabula in qua nihil est scriptum. Ergo non potest esse quod eorum quæ cognoscit Angelus in Verbo, aliquas similitudines habeat.

Respondeo dicendum, quod omnis cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: quiddam autem assimilatur alicui secundum hoc quod illud est simile tertio, ipsum est tertio simile; ut si filius similatur patri in hoc quod ipse pater est similatus avo, et filius avo similatur. Dupliciter igitur aliquid alicui similatur: uno modo ex hoc quod similitudinem ejus immediate ab eo accipit in se; alio modo ex hoc quod assimilatur alicui quod est simile ei. Et similiter etiam dupliciter fit cognitio: cognoscimus enim per visum Socratem in quantum visus noster assimilatur Socrati et in quantum assimilatur imagini Socratis; et utraque istarum assimilationum sufficit ad cognoscendum Socratem.

Dico ergo, quod quando aliqua res cognoscitur per similitudinem alterius rei, illa cognitio non fit per aliquam aliam similitudinem, quæ sit immediate ipsius rei cognitæ; et si cognoscens cognoscat unam et eandem rem per similitudinem propriam et per similitudinem alterius rei, erunt diversæ cognitiones. Quod sic patere potest. Est enim aliqua cognoscitiva potentia quæ cognoscat tantum recipiendo, non autem ex receptis aliquid formando; sicut sensus simpliciter cognoscat illud cuius speciem recipit, et nihil aliud. Aliqua vero potentia est quæ non solum cognoscat, secundum quod recipit; sed etiam ex his quæ recipit, potest aliquam aliam speciem formare; sicut patet in imaginatione, quæ ex forma auri recepta et forma montis format quoddam phantasma auri montis. Et

similiter est in intellectu; quia ex forma generis et differentie comprehensa format quiddam speciei. In huiusmodi ergo potentis quandoque una res cognoscitur per similitudinem alterius rei, quando contingit quod præter similitudinem illam formatur alia species, quæ est rei immediate; sicut ex statua Herculis visa possum formare quadam aliam similitudinem quæ sit ipsius Herculis immediate; sed et cognitio jam est alia ab illa qua cognoscebam Herculem in statua sua: si enim esset eadem, tunc oportet hoc accidere in qualibet alia potentia: quod manifeste falsum apparet: cum enim visus exterior videt Herculem in statua sua, non fit cognitio per aliquam aliam similitudinem statuæ.

Sic igitur dico, quod ipsa divina essentia est similitudo rerum omnium; et ideo intellectus Angeli res cognoscere potest et per similitudines ipsarum rerum, et per ipsam essentiam divinam; sed illa cognitio qua cognoscit res per similitudines ipsarum rerum, erit alia a cognitione qua cognoscit res per Verbum: quamvis etiam illæ similitudines causetur ex conjunctione intellectus angelici ad Verbum, sive per operationem ipsius intellectus angelici, ut dictum est de imaginatione; sive, quod est verius, per influxum Verbi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ex quo essentia divina est rerum similitudo quæ cognoscitur per Verbum, intellectus angelicus divinæ essentiæ conjunctus, est rebus illis sufficienter assimilatus ad eas cognoscendas.

AD SECUNDUM dicendum, quod a Verbo potest fieri impressio in intellectu Angeli; sed cognitio quæ fit per illam impressionem, est alia a cognitione quæ est per Verbum, ut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis gloria non destruat naturam, elevat tamen eam ad id quod per se non poterat; hoc est, ad hoc quod videat res per ipsam essentiam Dei sine aliqua similitudine media in visione illa.

AD QUARTUM dicendum, quod Verbum non est alicujus rei forma intrinseca, ita quod sit pars essentiæ rei; est tamen intellectui forma intrinseca ut intelligibile per ipsum.

AD QUINTUM dicendum, quod Paulus postquam desiit essentiam Dei videre, memor fuit rerum quas in Verbo cognoverat, per similitudines rerum apud se remanentes.

AD SEXTUM dicendum, quod similitudines illæ quæ remanserunt post absentiam Verbi, imprimebantur etiam quando Verbum per essentiam videbat; sed tamen illa visio qua videbat per Verbum, non erat per illas impressiones, ut ex dictis, in corp. art., patet.

ARTICULUS VI. — *Utrum Angelus cognoscat se ipsum.*

(Part. I, quæst. lvi, art. 1.)

Sexto quæritur, utrum Angelus cognoscat se ipsum; et videtur quod non. Quia, ut dicit Dionysius, vi cap. cœlestis Hierarchiæ, Angeli ignorant suas virtutes. Sed si cognoscerent se per essentiam, cognoscerent suas virtutes. Ergo Angelus suam essentiam non cognoscit.

2. Præterea, si Angelus cognoscit se ipsum, hoc non est per aliquam similitudinem, sed per essentiam suam; quia in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus et quod intelligitur, ut dicitur in III de Anima (com. xv). Sed per essentiam suam se cognoscere non potest: quia illud quod intelligitur, est forma intellectus; essentia autem Angeli non potest esse forma intellectus ejus; cum magis intellectus insit essentiæ ut proprietates quadam, sive forma. Ergo Angelus nullo modo cognoscit se.

3. Præterea, idem non potest esse agens et patiens, movens et motum, nisi hoc modo quod una pars ejus sit movens vel agens, et alia mota vel passa; ut patet in animalibus, ut probatur in VIII Physic. (com. xxx). Sed intelligens et intellectum se habent ut agens et patiens. Ergo non potest esse ut Angelus totum se intelligat.

4. Præterea, si Angelus intelligit se per essentiam suam, oportet quod essentia sua sit actus intellectus ejus. Sed nulla essentia per se subsistens potest esse actus alicujus, nisi sit actus purus: res enim non potest esse alicujus forma; esse autem actum purum nulli essentiæ convenit nisi divinæ. Ergo Angelus non potest se per essentiam suam cognoscere.

5. Præterea, nihil intelligitur nisi secundum quod denudatur a materia et a conditionibus materialibus. Sed esse in potentia est quadam materialis conditio, a qua Angelus denudari non potest. Ergo Angelus se ipsum intelligere non potest.

6. Præterea, si Angelus intelligit se per essentiam suam, oportet quod essentia sua sit in intellectu suo. Sed hoc esse non potest: quinimo intellectus est in essentia: non enim potest esse aliquid in altero et e converso. Ergo Angelus non cognoscit se per essentiam suam.

7. Præterea, intellectus Angeli habet potentiam admixtam. Nihil autem de potentia in actum reducitur a se ipso. Cum ergo intellectus reducitur in actum cognitionis per ipsum cognoscibile, impossibile erit quod Angelus cognoscat vel intelligat se ipsum.

8. Præterea, nulla potentia habet efficaciam agendi nisi ab essentia in qua radicatur. Ergo intellectus Angeli est efficax ad intelligendum ex virtute essentiæ suæ. Sed non potest idem

esse principium agendi et patiendi. Cum ergo illud quod intelligitur, sit quodammodo ut passum, videtur quod Angelus essentiam suam cognoscere non possit.

9. Præterea, demonstratio est actus intellectus. Sed non potest idem per idem demonstrari. Ergo non potest esse quod Angelus per essentiam suam intelligatur a se.

10. Præterea, qua ratione reflectitur in se intellectus et affectus. Sed affectus Angeli non reflectitur in se nisi per dilectionem naturalem, quæ est quidam naturalis habitus. Ergo nec Angelus se cognoscere potest nisi mediante aliquo habitu; et ita non cognoscit se per essentiam suam.

11. Præterea, operatio cadit media inter agens et patiens. Sed intellectus et intellectum se habent ut agens et patiens. Cum igitur nihil medium cadat inter rem aliquam et se ipsam, impossibile videtur quod Angelus se ipsum intelligat.

Sed contra, quod potest virtus inferior, potest superior; ut dicit Boetius (lib. V de Consolat., prosa iv, a med.). Sed anima nostra se ipsam cognoscit. Ergo multo fortius Angelus.

Præterea, hæc est ratio quare intellectus noster se ipsum intelligit, non autem sensus, ut dicit Avicenna, quia sensus utitur organo corporali, non autem intellectus. Sed intellectus Angeli est magis separatus ab organo corporali quam etiam noster intellectus. Ergo Angelus etiam cognoscit se ipsum.

Præterea, intellectus Angeli, cum sit deiformis, maxime assimilatur intellectui divino. Sed Deus se per essentiam suam cognoscit. Ergo et Angelus.

Præterea, quanto intelligibile est magis proportionatum intellectui, tanto magis potest ipsum cognoscere. Sed nullum intelligibile est magis proportionatum intellectui angelico quam sua essentia. Ergo essentiam suam maxime cognoscit.

Præterea, in libro de Causis (propos. xv) dicitur, quod omnis sciens scit essentiam suam, et redit ad essentiam suam redictione completa. Ergo et Angelus, cum sit sciens.

Respondeo dicendum, quod duplex est actio. Una quæ procedit ab agente in rem externam, quam transmutat; et hæc est sicut illuminare; quæ etiam proprie actio nominatur. Alia vero actio est, quæ non procedit in rem externam, sed stat in ipso agente ut perfectio ipsius; et hæc proprie dicitur operatio, et hæc est sicut lucere. Hæc autem duæ actiones in hoc conveniunt quod utraque non progreditur nisi ab existente in actu, secundum quod est actu; unde corpus non lucet nisi secundum quod habet lucem in actu; et similiter non illuminat. Actio autem appetitus et sensus et intellectus non est sicut actio progrediens in materiam externam; sed sicut actio consistens in ipso agente, ut perfectio ejus; et ideo oportet quod intelligens, secundum quod intelligit, sit actu; non autem oportet quod intelligendo intelligens sit ut agens, intellectum ut passum; sed

intelligens et intellectus, prout ex eis est effectus unum quid, quod est intellectus in actu, sunt unum principium hujus actus qui est intelligere. Et dico ex eis effici unum quid, in quantum intellectus conjungitur intelligenti sive per essentiam suam, sive per similitudinem; unde intelligens non se habet ut agens vel ut patiens, nisi per accidens; in quantum scilicet ad hoc quod intelligibile uniatur intellectui, requiritur actio vel passio: actio quidem, secundum quod intellectus agens facit species esse intelligibiles actu; passio autem, secundum quod intellectus possibilis recipit species intelligibiles, et sensus species sensibiles. Sed hoc quod est intelligere, consequitur ad hanc passionem vel actionem, sicut effectus ad causam. Sicut ergo corpus lucidum lucet quando est lux actu in ipso; ita intellectus intelligit omne illud quod est actu intelligibile in eo.

Sciendum est igitur, quod nihil prohibet esse aliquid actu unum et in potentia alterum, sicut corpus diaphanum est actu quidem corpus, sed potentia tantum coloratum; et similiter est possibile aliquid esse actu ens, quod in genere intelligibile est potentia tantum. Sicut enim est gradus actus et potentiae in entibus, quod aliquid est potentia tantum, ut materia prima; aliquid actu tantum, ut Deus; aliquid actu et potentia, ut omnia intermedia; sic est in genere intelligibile aliquid ut actu tantum, scilicet essentia divina; aliquid ut potentia tantum, ut intellectus possibilis; quod hoc modo se habet in genere intelligibile sicut materia prima in ordine sensibilem, sicut dicit Commentator in III de Anima (comm. XIX); omnes autem substantiae angelicae sunt mediae, habentes aliquid de potentia et actu, non solum in genere entium, sed etiam in genere intelligibilem. Sicut igitur materia prima non potest agere aliquam actionem nisi perficiatur per formam; et tunc actio illa est quaedam emanatio formae ipsius magis quam materiae; res autem existentes actu possunt agere actiones, secundum quod sunt actu; ita intellectus possibilis noster nihil potest intelligere antequam perficiatur forma intelligibili in actu; tunc enim intelligit rem cuius est illa forma; nec potest se intelligere nisi per formam intelligibilem actu in se existentem. Intellectus vero Angeli, quia habet essentiam quae est ut actus in genere intelligibilem, sibi praesentem, potest intelligere id quod est intelligibile apud ipsum, scilicet essentiam suam, non per aliquam similitudinem, sed per se ipsam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Angeli cognoscunt virtutem suam, secundum quod in se consideratur, eam comprehendendo; non autem secundum quod deducitur ab exemplari aeterno eam comprehendunt; hoc enim esset ipsum exemplar comprehendere.

AD SECUNDUM dicendum, quod essentia Angeli, quamvis non possit comparari ad intellectum ejus ut actus ad potentiam

in essendo, comparatur tamen ad ipsum ut actus ad potentiam in intelligendo.

AD TERTIUM dicendum, quod intellectus et intelligens non se habent ut agens et patiens; sed ambo se habent ut unum agens, ut patet ex dictis, in corp. art.; quamvis quantum ad modum loquendi videantur ut agens et patiens significari.

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis essentia Angeli non sit actus purus, non tamen habet materiam partem sui; sed secundum hoc est in potentia quod esse non habet a se ipso: et ideo nihil prohibet ipsum comparari ad intellectum ut actum in intelligendo.

AD QUINTUM dicendum, quod id quod intelligitur, non oportet denudari a qualibet materia; constat enim quod formae naturales nunquam intelliguntur sine materia, cum materia in eorum definitione cadet; sed oportet quod denudetur a materia individuali, quae est materia determinatis dimensionibus subsistans; unde minus oportet quod separaretur a potentia tali qualis est in Angelis.

AD SEXTUM dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse in altero et illud in eo diversis modis; sicut totum in partibus, et e converso: et similiter est in proposito; essentia enim Angeli est in intellectu ejus sicut intelligibile in intelligente, intellectus autem in essentia sicut potentia in substantia.

AD SEPTIMUM dicendum, quod intellectus Angeli non est in potentia respectu essentiae ejus, sed respectu ejus semper est in actu; respectu autem aliorum intelligibilem potest esse in potentia: nec tamen sequitur quod quando intellectus est in potentia, per aliud agens reducatur in actum semper; sed solum quando est in potentia essentiali, sicut aliquis antequam addiscat: quando autem est in potentia accidentaliter, sicut habens habitum dum non considerat, potest per se ipsum exire in actum; nisi dicatur, quod reducitur in actum per voluntatem, qua movetur ad actu considerandum.

AD OCTAVUM dicendum, quod illud quod intelligitur, non est ut passum, sed ut principium actionis, ut patet ex dictis, in corp. art.; et ideo ratio non sequitur.

AD NONUM dicendum, quod aliquid potest esse cognitionis causa dupliciter. Uno modo ex parte ipsius cognoscibilis; et sic magis notum est causa cognoscendi minus notum; et hoc modo medium demonstrationis est causa cognoscendi vel intelligendi. Alio modo ex parte cognoscentis; et sic causa cognitionis est illud quod facit cognoscibile esse actu in cognoscente; et sic nihil prohibet aliquid per se ipsum cognosci. — AD DECIMUM dicendum, quod dilectio naturalis non est habitus, sed actus.

AD UNDECIMUM dicendum, quod operatio intelligibilis non est media secundum rem inter intelligens et intellectum; sed procedit ex utroque, secundum quod sunt unita.

ARTICULUS VII. — *Utrum unus Angelus intelligat alium.*

(I part., quæst. lvi, art. 2.)

Septimo quæritur, utrum unus Angelus intelligat alium; et videtur quod non. Quia, ut Dionysius dicit (vi cap. celest. Hierarchy.), ipsi Angeli suam ordinationem ignorabant. Si autem Angelus unus cognosceret alium, suam ordinationem scirent. Ergo unus alium non cognoscit.

2. Præterea, omnis intelligentia scit quod est supra se, in quantum causa est ei, ut dicitur in lib. de Causis (propos. viii); et quod est infra se, in quantum est causatum ab ea. Sed secundum fidem non ponitur quod unus Angelus est causa alterius. Ergo unus alium non cognoscit.

3. Præterea, sicut dicit Boetius (super prologum Porphyrii in prædicabilia, non multum procul a fin.), universale est dum intelligitur, singulare dum sentitur. Sed Angelus est quoddam singulare, cum sit persona. Cum igitur Angelus tantum per similitudinem cognoscat, videtur quod Angelus Angelum non cognoscit.

1. Item, videtur quod unus Angelus alium non cognoscat per essentiam cogniti. Id enim quod Angelus alium non cognoscat esse intrinsecum ipsi intellectui. Sed essentia unius Angeli non potest esse intrinseca intellectui alterius; quia nihil illabitur menti nisi solus Deus. Ergo Angelus non potest cognoscere alium Angelum per essentiam ejus.

2. Præterea, possibile est unum Angelum cognosci ab omnibus Angelis. Id autem quo aliquid cognoscitur, est conjunctum ipsi cognoscenti. Si ergo Angelus cognoscere alium per essentiam Angeli cogniti, oporteret quod Angelus cognitus esset pluribus in locis; cum Angeli cognoscentes in pluribus locis sint.

3. Præterea, Angeli essentia quædam est, intellectus autem accidentis, cum sit potentia quædam. Sed substantia non est forma accidentis. Ergo essentia unius Angeli non potest esse alterius forma, qua intelligat.

4. Præterea, nihil cognoscitur ab intellectu per sui præsentiam quod est separatum ab eo. Sed unius Angeli essentia est separata ab intellectu alterius. Ergo unus Angelus ab alio non cognoscitur per essentiam suam præsentiam.

1. Item, videtur quod unus Angelus non cognoscat per essentiam sui cognoscentis alium. Sicut enim superioribus Angelis subsunt inferiores; ita et sensibiles creaturæ. Si ergo superior Angelus cognoscendo essentiam suam cognoscit alios Angelos; eadem ratione per essentiam suam cognoscit omnes res sensibiles, et non per aliquas formas, ut dicitur in lib. de Causis (prop. viii).

2. Præterea, nihil ducit in cognitionem alterius nisi quod

habet similitudinem cum eo. Sed essentia unius Angeli non convenit cum alio nisi in genere. Si ergo unus alium cognoscat solum per essentiam sui cognoscentis, non cognoscat eum nisi in genere; quod est imperfecte cognoscere.

3. Præterea, illud per quod aliquid cognoscitur, est ratio ipsius. Si ergo unus Angelus per essentiam suam omnes alios cognoscat, essentia sua erit ratio propria omnium; quod videtur soli divinæ essentiae convenire.

Item, videtur quod unus Angelus non cognoscat alium per similitudinem sive per speciem aliquam in se existentem; quia, ut dicit Dionysius (cap. iv de divin. Nomin., ante med.), Angeli sunt divina lumina. Sed lumen non cognoscitur per aliquam speciem, sed per se. Ergo nec Angelus.

2. Præterea, omnis creatura tenebra est, ut patet per Origenem (com. ii in diversos, a med.), super illud Joan. 1: *Et tenebræ eam non comprehenderunt.* Sed similitudo tenebræ oportet quod sit tenebra; tenebra autem non est principium manifestationis, sed occultationis. Cum igitur Angelus sit creatura, et sit tenebra, non poterit cognosci per suam similitudinem; sed si cognoscitur, oportet quod cognoscatur per lumen divinum in ipso existens.

3. Præterea, Angelus est Deo propinquior quam rationalis anima. Sed secundum Augustinum (lib. de vera Religione, cap. xxxi), anima cognoscit omnia, et judicat de omnibus, secundum connexionem quam habet ad rationes æternas, non per aliquas artes quas secum ad corpus detulerit. Ergo multo fortius Angelus non cognoscit alium Angelum per similitudinem ejus, sed per rationem æternam.

4. Item, videtur quod nec per similitudinem innatam. Quia æqualiter similitudo innata se habet ad præsens et distans. Si igitur unus Angelus alium cognoscat per similitudinem innatam, non cognoscat de eo quando erit præsens, et quando erit distans.

5. Præterea, Deus potest de novo facere unum Angelum. Sed Angelus qui non est, formam non habet penes se. Si ergo Angelus naturali cognitione non cognoscit alium Angelum nisi per formam innatam, Angeli qui modo sunt non cognoscerent naturali cognitione Angelum qui de novo fieret.

6. Item, videtur quod nec per formas impressas ab intelligibilibus, sicut sensus per formas impressas a sensibilibus; quia secundum hoc inferiores Angeli non cognoscerentur a superioribus, cum non possint imprimere in eos.

7. Item, videtur quod nec per formas abstractas a phantasmatibus; quia sic inferiores non cognoscerent superiores. Ex quibus omnibus videtur quod unus Angelus alium non cognoscat.

1. Sed contra, in libro de Causis (prop. ix) dicitur: *Omnis*

intelligentia scit res quæ non corrumpuntur nec cadunt in tempore. Sed Angeli sunt incorruptibiles et supra tempus. Ergo unus Angelus ab alio Angelo cognoscitur.

2. Præterea, similitudo est causa cognitionis. Sed cum intellectu unius Angeli magis convenit alius Angelus quam res materiales. Cum ergo Angeli res materiales cognoscant, multo fortius, etc.

3. Præterea, intellectui unius Angeli magis est proportionata essentia alterius Angeli quam essentia divina. Ergo, cum Angeli videant Deum per essentiam, multo fortius unus Angelus essentiam alterius Angeli cognoscet.

4. Præterea, ut dicitur in lib. de Intelligentiis, omnis substantia immaterialis et immixta est omnium cognoscitiva; et hoc probatur ex hoc quod habetur III de Anima (comment. iv et xiv), quod intellectus est immixtus, ut omnia cognoscat. Sed esse immateriales et immixtos maxime convenit Angelis. Ergo ipsi omnia cognoscunt, et ita unus alium.

1. Item, videtur quod unus Angelus alium cognoscit per essentiam Angeli cogniti. Augustinus enim dicit, XII super Genesim ad litteram (cap. xii), quod Angeli sua visa demonstrant per commixtionem spiritus. Sed commixtio non potest esse nisi unus spiritus alteri per essentiam coniungatur. Ergo unus Angelus potest alteri per essentiam coniungi; et ita per essentiam ab alio cognosci.

2. Præterea, cognitio est actus quidam. Ad actionem autem exigitur vel sufficit contactus. Ergo, cum inter unum Angelum et alium possit esse spiritualis contactus, unus alium per essentiam suam cognoscere poterit.

3. Præterea, magis convenit intellectus unius Angeli cum essentia alterius Angeli, quam cum similitudine rei naturalis. Sed intellectus Angeli potest informari similitudine rei ad cognoscendam rem materialem. Ergo et essentia alterius Angeli potest esse forma intellectus angelici qua alium Angelum cognoscit.

4. Præterea, secundum Augustinum, XII super Genesim ad litteram (cap. xxiv), intellectualis visio est earum rerum quarum similitudines non sunt aliud quam earum essentia. Sed unus Angelus non cognoscit alium nisi intellectuali visione. Ergo non cognoscit eum per similitudinem quæ sit aliud quam essentia ejus; et sic idem quod prius.

Respondeo dicendum, quod unus Angelus absque dubio alium cognoscit, cum quilibet Angelus sit substantia intelligibilis in actu per hoc quod est a materia immunitus. Intellectus autem angelicus non accipit a sensibilibus; et ideo in formas ipsas intelligibiles et immateriales fertur, eas intelligendo. Sed de modo cognitionis videtur esse diversitas in sententia, consideratis diversorum dictis.

Commentator enim in XII Metaphys. (com. 1) dicit, quod in substantiis separatis a materia non differt forma quæ est in intellectu, a forma quæ est extra intellectum. Quod enim apud nos forma domus quæ est in mente artificis, sit aliud a forma domus quæ est extra, procedit ex hoc quod forma exterior est in materia, forma autem artis est sine materia; et secundum hoc, cum Angeli sint substantiæ et formæ immateriales, ut dicit Dionysius (cap. i ecel. Hierar. parum ante med.), videtur sequi quod forma qua unus Angelus intelligitur ab alio, sit idem quod essentia ejus, qua in se subsistit. Sed istud non videtur esse possibile universaliter. Forma enim qua intellectus intelligit, cum sit intellectus perfectio, est nobilior intellectu, et propter hoc Philosophus in XII Metaph. (com. 11) probat, quod Deus non intelligit extra se, quia illud perliceret intellectum ejus, et esset eo nobilior. Si igitur superiores Angeli intelligerent inferiores per essentiam inferiorum, sequeretur quod inferiorum essentia essent perfectiores intellectibus superiorum, et eis nobiliores; quod est impossibile. Posset autem forte dici quod hic modus est conveniens quantum ad modum intelligendi quo inferiores intelligunt superiores; ut scilicet inferior superiorum intelligat per essentiam superioris. Et huic videntur consonare verba Dionysii, iv capit. de divinis Nominibus, ubi Angelos distinguere videtur per intelligibiles et intellectuales substantias; superiores quidem intelligibiles vocans, inferiores autem intellectuales; ubi etiam dicit, quod inferioribus (1) sunt superiores et cibus; quod videtur posse intelligi hoc modo, in quantum scilicet superiorum essentia sunt formæ quibus inferiores intelligunt. Sed hæc via posset sustineri fortassis apud philosophos, qui posuerunt superiores intelligentias esse inferiorum creatrices; sic enim poterant ponere quodammodo quod superior Angelus inferiori esset intimus, quasi causa conservans eum in esse; quod quidem apud nos dici non potest nisi de solo Deo, qui mentibus angelicis et humanis illabitur. Forma autem qua intellectus intelligit, oportet quod sit intra intellectum intelligentem in actu; unde non potest dici de aliqua substantia spirituali, quod per essentiam suam ab alia videatur, nisi de solo Deo.

Quod etiam philosophorum opinio non fuerit, quod Angelus per essentiam suam ab alio videatur, hoc manifeste patet eorum dicta intuenti; dicit enim Commentator in XI Metaphys. (com. XLIV), quod illud quod intelligit motor orbis Saturni de motore primi orbis, est aliud ab eo quod intelligit de ipso motor (2) orbis Jovis. Quod non potest esse verum nisi quantum ad id quo uterque intelligit. Et hoc non esset, si uterque intelligeret motorem orbis superioris per essentiam ejus. In commento etiam libri

(1) *Al.* in inferioribus. — (2) *Al.* motore.

de Causis (prop. VIII) dicitur, quod intelligentia inferior, quod est supra se, per modum substantiæ suæ intelligit, et non per modum substantiæ superioris. Avicenna etiam dicit in Metaphys. sua (lib. III, cap. VIII), quod intelligentias esse in nobis nihil est aliud quam impressiones earum in nobis esse: non quod per essentiam suam sint in intellectu. Quod vero supra inductum est ex verbis Commentatoris in XI Metaphys. (com. XLIV), intelligendum est, quando aliqua substantia separata a materia intelligit se ipsam. Tunc enim non oportet quod sit aliud forma in intellectu, et forma qua res in se subsistit: eo quod ipsa forma, qua talis res in se subsistit, est intelligibilis in actu propter immunitatem suam a materia. Dionysii etiam verba non sunt secundum hunc intellectum accipienda; sed eosdem vocat intelligibiles et intellectuales; vel superiores vocat intelligibiles et inferiorum cibum, in quantum in eorum lumine inferiores intelligunt. Ex aliorum autem dictis videtur quod Angelus per essentiam suam, idest videns, alium Angelum videat. Et hoc videtur ex verbis Augustini, X de Trinitate (lib. IX, cap. III, in fine), ubi sic dicit: *Mens ipsa sicut corporarum rerum notitias per corporis sensus colligit, ita et incorporearum per semetipsam.* Ex quo videtur similiter etiam de mente Angeli, quod cognoscendo se ipsam, cognoscat alios Angelos. Huic videtur etiam attestari quod dicitur in libro de Causis, quod intelligentia intelligit quod est supra se et infra se, per modum substantiæ suæ.

Sed istud non videtur sufficere: quia, cum omnis cognitio sit per assimilationem, Angelus per essentiam non potest plus de alio Angelo cognoscere quam hoc in quo essentia est similis. Unus autem Angelus alteri non similatur nisi in natura communi; et sic sequeretur quod unus alium non cognosceret cognitione completa; et præcipue quantum ad illos qui ponunt plures Angelos esse unius speciei. Quantum enim ad illos qui ponunt, plures Angelos speciei ab invicem differre, forte posset aliquo modo sustineri modus iste. Quilibet enim Angelus cognoscendo essentiam suam, cognoscat perfecte intellectualem naturam. Cognitia autem natura intellectuali perfecte, cognoscuntur omnes gradus naturæ intellectualis. Diversæ autem species in Angelis non distinguuntur nisi secundum gradus perfectionis intellectualis naturæ; et secundum hoc, unus Angelus essentiam suam videns, concipit singulos gradus naturæ intellectualis; et per huiusmodi conceptiones de omnibus aliis Angelis cognitionem completam habet. Et sic potest salvari quod quidam alii dicunt, quod unus cognoscit alium per formam acquisitam, ut prædicta conceptio forma acquisita dicatur; sicut si albedo se ipsam intelligeret, perfecte cognosceret naturam coloris, et per consequens omnes species colorum secundum gradus colorum distincte, et ulterius etiam

omnes individuos colores, si in una specie non esset nisi unum individuum.

Sed adhuc hic modus non videtur sufficere. Quamvis enim in una specie non sit nisi unus Angelus, tamen in Angelo alicujus speciei aliud erit quod ei conveniet ex ratione suæ speciei, et aliud quod ei conveniet in quantum est quoddam individuum, sicut operationes particulares ipsius; et has secundum modum prædictum nullo modo de eo alius Angelus cognoscere posset. Auctoritas autem Augustini (IX de Trinit., cap. III, in fin.) non sonat quod mens per se ipsam sicut per medium cognoscendi cognoscat alia, sed sicut per potentiam cognoscitivam: sic enim per sensus corporalia cognoscit.

Unde alius modus est eligendus; ut dicatur, quod unus Angelus alios cognoscit per similitudines eorum in intellectu ejus existentes; non quidem abstractas, aut impressas ab alio Angelo, vel aliquo modo acquisitas; sed a creatione divinitus impressas; sicut et res materiales per huiusmodi similitudines cognoscit; et hoc magis per sequentia patebit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ordinationem suam in se consideratam Angeli cognoscunt, non autem comprehendunt, secundum quod divinæ providentiæ substant; hoc enim esset ipsam providentiam comprehendere.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio causæ et causati non est ratio cognitionis, nisi quatenus causatum similitudinem habet suæ causæ, et e converso; unde si in uno Angelo ponamus similitudinem alterius, præter hoc quod sit causa vel causatum ejus; remanebit sufficiens ratio cognitionis, cum cognitio sit per assimilationem.

AD TERTIUM dicendum, quod auctoritas Boetii intelligitur de particularibus materialibus quæ sensui substant; huiusmodi autem particularia non est Angelus; et ideo ratio non sequitur.

Rationes autem illas quæ probant quod Angelus non cognoscat Angelum alium per essentiam Angeli visi vel videns, concedimus; quamvis ad eas possit responderi aliquo modo.

Ad rationes vero illas quæ probant quod unus Angelus alium per similitudinem non cognoscit respondendum est.

Ad quarum PRIMAM dicendum, quod etiam luminis possibile est esse similitudinem aliquam, vel eo deficientiorem, sicut quædam similitudo ejus est color, vel etiam perfectiorem, sicut lux in substantia illuminante. Similiter etiam, cum Angeli dicantur lumina in quantum sunt formæ actu intelligibiles, non est inconveniens quod eorum similitudines sint per modum sublimiorem in superioribus, et per modum inferiorem in inferioribus.

AD SECUNDUM dicendum, quod cum dicitur: Omnis creatura est tenebra, vel falsa, vel nihil, in se considerata: non est intelligendum quod essentia sua sit tenebra vel falsitas; sed quia

non habet nec esse nec lucem nec veritatem nisi ab alio; unde si consideretur sine hoc quod ab alio habet, est nihil et tenebra et falsitas.

AD TERTIUM dicendum, quod anima convertitur rationibus æternis in quantum impressio quedam rationum æternarum est in mente nostra, sicut sunt principia naturaliter cognita, per quæ de omnibus iudicat; et huiusmodi etiam impressiones sunt in Angelis similitudines rerum per quas cognoscunt.

AD QUARTUM dicendum, quod Angelus non cognoscit alium Angelum per similitudinem vel abstractam vel impressam, sed per similitudinem innotatam, per quam dicitur in cognitionem Angeli alterius, non solum quantum ad essentiam ejus, sed etiam quantum ad omnia accidentia ejus. Et ideo per eam scit quando Angelus est distans vel præsens.

Et per hoc patet responsio AD TRIA SEQUENTIA.

Rationes autem probantes quod unus Angelus alium cognoscit, concedimus.

Ad rationes vero probantes quod Angelus cognoscitur per essentiam suam ab alio Angelo, respondendum est.

Ad quarum PRIMAM dicendum est, quod illa cognitio de qua Augustinus loquitur, non intelligitur quantum ad essentiam, sed quantum ad operationem; secundum quod superior spiritus illuminat inferiorem.

AD SECUNDUM dicendum, quod cognoscens et cognitum non se habent sicut agens et patiens, ut ex dictis, art. 6 ad 5, et in corp. art., patet; sed sicut duo ex quibus fit unum cognitionis principium; et ideo non sufficit ad cognitionem contactus inter cognoscens et cognoscibile; sed oportet quod cognoscibile cognoscenti uniatur ut forma, vel per essentiam suam, vel per similitudinem suam.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis essentia Angeli magis conveniat cum intellectu Angeli alterius quam cum similitudine rei materialis secundum participationem nature unius, non tamen secundum convenientiam habitudinis quæ requiritur inter perfectionem et perfectibile; sicut etiam una anima magis convenit cum alia anima quam cum corpore; et tamen una anima non est forma alterius anime, sicut est corporis.

AD QUARTUM dicendum, quod auctoritas Augustini potest dupliciter exponi. Uno modo ut dicatur, quod Augustinus loquitur de illa visione intellectuali qua spiritus creatus videt Deum, vel se ipsum vel alia quæ in ipso sunt per essentiam suam: constat enim quod lapis per essentiam suam non est in anima, quamvis intelligatur. Alio modo potest exponi ut referatur ad objectum cognitionis, non ad formam qua cognoscitur. Sensus autem et imaginationis objectum sunt exteriora accidentia, quæ sunt similitudines rei, et non res ipsa; sed objectum intellectus est quod quid est, id est ipsa essentia rei, ut dicitur

in III de Anima; et sic similitudo rei quæ est in intellectu, est similitudo directe essentie ejus; similitudo autem quæ est in sensu vel imaginatione, est similitudo accidentium ejus.

ARTICULUS VIII. — *Utrum Angelus res materiales cognoscat per formas aliquas, an per essentiam sui cognoscentis.* (I part., quæst. LV, art. 1; et quæst. LVII, art. 1.)

Octavo quæritur, utrum Angelus res materiales cognoscat per formas aliquas, an per essentiam sui cognoscentis; et videtur quod per essentiam sui. Unaqueque enim res sufficienter cognoscitur in suo exemplari. Sed in v cap. de divinis Nominibus inducitur Clementis philosophi opinio, qui dixit, quod superiora in entibus sunt inferiorum exemplaria; et sic essentia rerum materialium est in Angelis. Ergo Angeli cognoscunt materialia per essentiam suam.

2. Præterea, res materiales melius cognoscuntur in essentia divina quam in propriis naturis, quia clarius ibi relucent. Sed essentia Angeli est propinquior divinæ essentie quam res materiales. Ergo potius possunt cognosci in essentia Angeli quam in propriis naturis. Cum ergo nos ea in propriis naturis cognoscamus, multo fortius Angeli suam essentiam intuentes, omnia materialia cognoscunt.

3. Præterea, lumen intellectus agentis est pars anime nostre. Sed in lumine intellectus agentis omnia materialia cognoscimus, quia illud lumen est actus omnium intelligibilem. Ergo multo fortius Angelus cognoscendo lumen suum, omnia materialia cognoscit.

4. Præterea, cum Angelus res materiales cognoscat, oportet quod eas vel per speciem vel per essentiam suam cognoscat. Sed non per speciem; quia neque per particularem, cum sit immunita materia; neque per universalem, quia sic non haberet perfectam et propriam cognitionem de eis. Ergo per essentiam suam cognoscit res materiales.

5. Præterea, si lux corporalis se ipsam cognosceret, omnes colores ex hoc cognosceret, eo quod ipsa est actus omnium colorum. Cum igitur Angelus sit lux spiritualis, se ipsum cognoscendo, cognoscat omnia materialia.

6. Præterea, intellectus Angeli medius est inter divinum et humanum. Sed intellectus divinus omnia cognoscit per essentiam suam, intellectus autem humanus omnia per species. Ergo intellectus angelicus ad minus quedam, cognoscendo essentiam suam, cognoscat.

7. Præterea, Dionysius dicit, vii cap. de divinis Nom. (a medio): *Angelos scire dicimus eloquia sacra, scilicet ea quæ sunt in terra, non secundum sensus ipsa cognoscentes, sed secundum proprium deiformis mentis virtutem et naturam.* Ergo videtur

quod cognoscendo virtutem et naturam suam materialia cognoscunt.

8. Præterea, si speculum materiale cognoscitivum esset, cognosceret res materiales per essentiam suam, nisi a rebus species in ipsum resultarent. Sed in intellectu Angeli non resultant species a rebus materialibus, ut patet per Dionysium, vii cap. de divin. Nomin. Si ergo materialia cognoscant, oportet quod per essentiam suam ea cognoscant, cum sint quoddam speculum, ut patet per Dionysium, iv cap. de divin. Nomin.

9. Præterea, potentia cognoscitiva in Angelis est perfectior quam potentia naturalis rerum materialium. Sed multæ potentie materialium rerum possunt per se ipsas in sua objecta, sine hoc quod aliquid eis addatur. Ergo multo fortius intellectus angelicus poterit cognoscere res materiales per essentiam suam sine aliqua specie.

10. Præterea, efficacior est Angelus in cognoscendo quam ignis in comburendo. Sed ignis comburit sine hoc quod aliquid combustibile sit in ipso. Ergo idem quod prius.

Sed contra est quod dicitur in libro de Causis (prop. x), quod omnis intelligentia est plena formis; et in eodem libro dicitur, quod formæ sunt in ea per modum intelligibilem. Ergo per huiusmodi formas intelligit res; et non per essentiam suam.

Præterea, magis convenit essentia Angeli cum alio Angelo quam cum re materiali. Sed non potest Angelus ex hoc quod cognoscit essentiam suam, alios Angelos cognoscere. Ergo nec cognoscendo essentiam suam materialia cognoscet.

Præterea, illud quod est principium unitatis non potest esse principium distinctionis. Sed essentia Angeli est principium unitatis ipsius, quia per eam Angelus unus est. Ergo non potest esse principium distinctæ cognitionis de rebus.

Præterea, nihil præter Deum est illud quod habet. Sed Angelus habet potentiam intellectivam. Ergo non est potentia intellectiva; ergo multo minus est id quo intelligit; ergo non intelligit res per essentiam suam.

Respondeo dicendum, quod omnis cognitio est per assimilationem; similitudo autem inter aliqua duo est secundum convenientiam in forma. Cum autem unitas effectus unitatem cause demonstrat, et sic in genere cujuslibet formæ ad unum primum principium illius formæ redire oporteat; impossibile est aliqua duo ad invicem esse similia, nisi altero duorum modorum; vel ita quod unum sit causa alterius, vel ita quod ambo ab una causa causentur, quæ eandem formam utrique imprimat; et secundum hoc diversimode ponimus Angelos materialia cognoscere ab eo quod philosophi posuerunt.

Nos enim non ponimus Angelos esse causas materialium rerum, sed Deum creatorem omnium visibilium et invisibilium; et ideo non potest in Angelo esse similitudo naturalium rerum

nisi ab eo qui est materialium rerum causa. Omne autem quod aliquid habet non a se ipso sed ab altero, est ei præter essentiam suam; et per hunc modum probat Avicenna (lib. II Metaph., in princ.) quod esse cujuslibet rei præter primum ens est aliquid præter essentiam ipsius, quia omnia ab alio esse habent. Unde oportet quod similitudines rerum materialium in Angelo existentes, sint aliud ab essentia ipsius, impressæ in ipsum a Deo. Rationes enim rerum materialium in mente divina sunt quidem lux et vita; vita quidem sunt, in quantum procedunt ad rerum constitutionem in esse, sicut forma artis procedit in artificiatum; lux vero sunt, in quantum eandem impressiones quoddam efficiunt sibi similes in mentibus Angelorum.

Philosophi autem posuerunt rerum materialium esse Angelos creatores. Et tamen secundum eorum positionem, adhuc oportet quod res materiales non per essentiam suam, sed per formas superadditas cognoscant. Similitudines enim effectuum non sunt in causa nisi per modum quo in ea est virtus ad producendum effectum, ut habetur in libro de Causis (prop. xii). Intelligentia autem non dat esse rebus inferioribus nisi per virtutem divinam, quæ est in ipsa; unde hanc ejus operationem dicit divinam; et sic hæc virtus est ei non ex principiis essentia suæ prodiens, sed ab alio accepta; et sic huiusmodi virtus est ei præter essentiam suam. Unde et similitudines materialium rerum si ponantur ejus effectus, erunt præter essentiam ipsius Angeli.

Et sic patet, quocumque modo ponatur, quod Angelus non cognoscit res materiales per essentiam suam, sed per earum formas apud se existentes.

Ad primum ergo dicendum, quod exemplar, proprie si accipiat, importat causalitatem respectu exemplatorum, quia exemplar est ad cuius imitationem fit aliud; unde et Dionysius, ibidem, sententiam Clementis improbat, volens exemplaria rerum dici rationes in Deo existentes. Si tamen exemplar large dicatur omne illud quod aliquo modo ab alio representatur, sic etiam Angelorum essentia possunt dici exemplaria materialium rerum. Sed sicut essentia divina est proprium exemplar unus-cujusque rei per rationem idealem ejus, quam apud se habet; ita et essentia Angeli est propria similitudo rei materialis secundum formam quam habet apud se, quamvis ista forma non sit idem quod essentia, sicut erat idea in Deo.

Ad secundum dicendum, quod essentia divina est infinita; unde non determinatur ad aliquod genus, sed colligit in se perfectiones omnium generum, ut dicit Dionysius, ult. cap. de div. Nominibus, et Philosophus, et Commentator ejus in v Metaph. (com. xxi); et ita potest esse per se ipsam propria rerum omnium similitudo, et sic per ipsam possunt omnia perfecte cognosci. Essentia autem Angeli est determinata ad aliquod

genus; unde non habet in se unde sit similitudo materialium omnium, nisi et aliud superaddatur, quo res id propria natura cognoscat.

AD TERTIUM dicendum, quod intellectu agente non cognoscuntur omnia quasi similitudine sufficiente ad cognoscendum omnia, eo quod non est actus omnium formarum intelligibilium in quantum est hæc vel illa forma, sed in quantum solum sunt intelligibilia, sed per intellectum agentem dicuntur cognosci omnia sicut per principium cognitionis activum.

AD QUARTUM dicendum, quod Angelus cognoscit res non per species particulares, neque universales eo modo quo formæ universales sunt quæ a sensibus abstrahuntur; sed eo modo quo sunt universalium et particularium similitudines, ut infra, art. sequent., melius apparebit.

AD QUINTUM dicendum, quod lux corporalis si se ipsam cognosceret, non propter hoc omnes colores determinate cognosceret, sed cognosceret eos solum in quantum sunt visibiles; alias etiam oculis videndo lucem, omnes colores videret; quod est manifeste falsum.

AD SEXTUM dicendum, quod intellectus Angeli quantum ad hoc est medius inter intellectum divinum et humanum, quod res alias cognoscit per formas essentiali superadditas, in quo deficit ab intellectu divino; se autem cognoscit per essentialiam, in quo excedit intellectum humanum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod auctoritas Dionysii non est intelligenda quod ita virtus et natura Angeli sit medium quo Angelus alia cognoscit; sed quia modus cognitionis angelicæ sequitur proprietatem naturæ et virtutis ipsius, non autem proprietatem naturæ rerum cognitarum; quod patet ex hoc, quia immaterialiter cognoscit materialia, et sensibilia sine sensu.

AD OCTAVUM dicendum, quod speculum materiale, si se ipsum cognosceret, nullo modo, essentialiam suam cognoscendo, cognosceret res alias, nisi quatenus cognosceret formas resultantis in ipso; nec differret utrum formæ illæ essent acceptæ a rebus, vel naturaliter indite.

AD NONUM dicendum, quod potentia cognitiva Angeli ordinatur ad nobiliorem actum quam potentia naturalis rei materialis; unde quanvis pluribus adminiculis indigeat, nihilominus perfectior et dignior remanet.

AD DECIMUM dicendum, quod cognoscens non se habet ad cognoscibile sicut comburens ad combustibile, quorum unum est agens et alterum patiens; sed cognoscens et cognoscibile se habent ut unum principium cognitionis, in quantum ex cognoscibili et cognoscente fit aliquo modo cognitio, ut ex predictis patet; et ideo ratio non sequitur.

ARTICULUS IX. — *Utrum formæ per quas Angeli cognoscunt res materiales, sint innatæ, vel a rebus acceptæ.* (1 part., quæst. LV, art. 2.)

Nono quæritur, utrum formæ per quas Angeli cognoscunt res materiales, sint innatæ, vel a rebus acceptæ; et videtur quod non sint innatæ. In hoc enim differt scientia speculativa a practica, quod practica est ad res, speculativa a rebus. Sed Angeli non habent de rebus materialibus scientiam practicam, cum non sint earum factores, ut Damascenus dicit (lib. II, cap. III in fin.), sed speculativam tantum. Ergo scientia eorum est a rebus accepta, et non per species innatas.

2. Præterea, Ephes., III, 10, dicitur: *Ut innolescat Principibus et Potestatibus in caelestibus, per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei;* unde accepit Hieronymus quod Angeli mysterium Incarnationis didicerunt ab Apostolis. Sed scientia quæ est per species innatas, non est ab aliis acquisita. Ergo non est per species innatas scientia Angelorum.

3. Præterea, species innatæ Angelis æqualiter se habent ad præsentia et futura. Scientia autem Angelorum non se habet æqualiter ad utraque; cum sciant præsentia, ignorent autem futura. Ergo Angelorum scientia non est per species innatas.

4. Præterea, Angeli rerum cognitionem distinctam habent. Sed cognitio distincta de rebus haberi non potest nisi per hoc quod est distinctio principium; cum sit idem principium essendi et cognoscendi: principium autem distinctionis rerum materialium sunt formæ quæ sunt in eis. Ergo oportet quod scientia Angelorum de rebus naturalibus sit per formas a rebus acceptas.

5. Præterea, ea quæ sunt innata vel naturaliter insunt, semper eodem modo se habent. Sed scientia Angelorum non semper eodem modo se habet, quia nunc quædam sciunt quæ prius nescierunt: unde secundum Dionysium (cap. VII cœl. Hierarch. a med.), a nescientia (1) aliqui eorum purgantur. Ergo scientia eorum non est per formas innatas.

6. Præterea, formæ quæ sunt in Angelis, sunt universales. Sed universale nihil est, aut posterius, ut dicitur in I de Anima (comm. VIII). Ergo formæ illæ vel nihil sunt, vel sunt rebus posteriores, velut a rebus acceptæ.

7. Præterea, nihil cognoscitur nisi secundum quod est in cognoscente. Si ergo Angelus cognoscit res materiales, oportet quod ipse res materiales in intellectu fiant per formas ab eis in intellectu Angeli impressas.

8. Præterea, lumen intelligibile in Angelis est efficacius quam animæ humane. Sed per lumen intellectus agentis in nobis abstrahuntur species a phantasmatibus. Ergo et multo ma-

(1) *Ad a scientia.*

gis intellectus Angeli potest formas alias a rebus sensibilibus abstrahere.

9. Præterea, quod potest virtus inferior, potest et superior. Sed anima nostra, quæ est Angelis inferior, potest se ipsam conformare rebus, formando in se aliquas formas, quæ neque ei innatæ sunt, neque a rebus acceptæ; sicut imaginatio format phantasma montis aurei, quem nunquam vidit. Ergo multo fortius Angelus potest ad præsentiam rerum se ipsum rebus conformare, et hoc modo res cognoscere; et sic non oportet quod per species innatas res materiales cognoscat, sed per eas quas facit apud se.

In contrarium est quod dicit Dionysius, vii cap. de divin. Nom., quod Angeli non colligunt cognitionem ex sensibilibus vel sensibus, aut ex rebus divisibilibus. Ergo non cognoscunt per formas a rebus acceptas.

Præterea, Angeli magis excedunt corpora omnia quam corpora superiora excedant inferiora. Sed corpora superiora propter sui nobilitatem non recipiunt aliquam impressionem a corporibus inferioribus. Ergo multo minus intellectus angelici aliquas formas a corporalibus rebus accipiunt, quibus intelligunt.

Respondeo dicendum, quod supposito quod Angeli non cognoscant res materiales per suam essentiam, sed per aliquas formas, de formis illis est triplex opinio.

Quidam enim dicunt, quod formæ illæ per quas Angeli cognoscunt, sunt a rebus materialibus acceptæ. Sed hoc esse non potest. Intellectus enim qui recipit formas aliquas a rebus, dupliciter se habet ad res; ut agens scilicet, et ut patiens, largo modo actione et passione acceptis. Formæ enim quæ sunt in rebus materialibus aut in sensibus vel in phantasmate, cum non sint omnino a materia depurate, non sunt intelligibiles actu, sed in potentia tantum; et ideo requiritur quod per actionem intellectus efficiantur actu intelligibiles; et hæc est necessitas ponendi intellectum agentem in nobis. Formis autem intelligibilibus factis, nondum per eas res intelligeremus, nisi formæ illæ intellectui unirentur, ut sic intelligens et intellectum sint unum; et ita oportet quod intellectus formas huiusmodi recipiat; et sic a rebus quodammodo patitur, prout scilicet omne recipere, pati quoddam est. Sicut autem forma comparatur ad materiam ut actus ad potentiam, ita agens ad patiens; cum nunquodque agat in quantum est actu, patiatur vero in quantum est potentia. Et quia actus proprius propriam potentiam respicit, ideo et proprio agenti respondet determinatum patiens, et e converso; sicut se habet de forma et de materia. Unde oportet quod agens et patiens sint unius generis; cum potentia et actus nunquodque genus entis dividant; non enim album patitur a dulci nisi per accidens, sed a nigro tantum. Res autem mate-

riales et intelligibiles sunt omnino diversorum generum. Ea enim quæ non communicant in materia, non communicant in genere, ut patet per Philosophum in V Metaphysic. (com. xx), et in X (com. xii); unde non potest esse quod res materiales immediate patiantur ab intellectu aut agant in ipsum. Et ideo in nobis providit naturæ conditor sensitivas potentias, in quibus formæ sunt medio modo inter modum intelligibilem et modum materiale. Conveniunt siquidem cum formis intelligibilibus in quantum sunt formæ sine materia; cum materialibus vero formis, in quantum nondum sunt a conditionibus materie denudata: et ideo potest esse actio et passio suo modo inter res materiales et potentias sensitivas; et similiter inter has et inter intellectum. Unde si Angeli intellectus a rebus materialibus formas aliquas acciperet, oporteret habere Angelum potentias sensitivas, et ita habere corpus naturaliter sibi unitum. Unde ejusdem sententiæ esse videtur Angelos esse animalia, ut quidam Platonici posuerunt, et eos a rebus materialibus formas accipere: quod auctoritati Sanctorum et rectæ rationi repugnat.

Et ideo alii dicunt, quod Angelus non acquirit formas quibus cognoscat accipiendo a rebus, neque tamen intelligit per formas innatas; sed quod in potentia ejus est conformare essentiam suam cuilibet rei apud ejus præsentiam; et ex tali conformitate dicunt sequi rei cognitionem. Sed hoc iterum nihil esse videtur. Non enim potest aliquid alteri conformari nisi secundum quod forma ejus apud ipsum fit. Nec potest dici quod ipsa essentia Angeli, eo faciente, fiat forma rei materialis; quia essentia ejus est semper unius rationis: unde oportet quod illa forma qua se rei conformat, sit addita essentia; et quod fuerit primo potentia in ipso Angelo; non enim conformaret se, nisi prius conformabilis esset. Nihil autem reducitur de potentia in actum nisi per id quod est actu. Unde oportet apud Angelum præexistere aliquas formas secundum quas esset potens se reducere de potentia conformabilitatis in actum conformationis; sicut videmus quod imaginatio nostra format novam speciem, ut montis aurei, ex speciebus quas apud se prius habebat, scilicet montis et auri; et similiter intellectus ex formis generis et differentia format definitionem speciei. Unde oportet redire in hoc quod aliquæ formæ præexistant in Angelo; et has oportet esse vel acceptas a rebus, vel innatas.

Et ideo dicendum videtur, secundum quod tertia opinio dicit, quæ communior est et verior, quod Angeli res materiales per formas innatas cognoscunt. Sicut enim ex rationibus æternis in mente divina existentibus procedunt formæ materiae ad rerum substantiam, ita procedunt a Deo formæ rerum omnium in mente angelica ad rerum cognitionem; ut sic intellectus Angeli nostrum intellectum excedat, sicut res formata excedit

materiam informem; unde intellectus noster comparatur tabulæ in qua nihil est scriptum; intellectus autem Angeli tabulæ depictæ, vel speculo, in quo rerum rationes resplendent.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod differentia illa speculativæ et practicæ scientiæ non est per se, sed per accidens, in quantum scilicet sunt humanæ; homo enim de rebus quas ipse non facit, non habet cognitionem nisi per formas a rebus acceptas. Secus autem est de Angelo, qui habet a sui creatione formas rerum sibi inditas.

AD SECUNDUM dicendum, quod mysterium Incarnationis primo est scitum ab Angelis quam ab hominibus: unde et homines de ipso per Angelos sunt edocti, ut dicit Dionysius cap. iv cœlestis Hierar. Ipsi enim Incarnationis mysterium mundo absconditum a sæculis cognoverunt; et per Angelorum Ecclesiam, quæ est in cœlestibus, principibus et potestatibus hujus mundi prædictum mysterium innovit, ut exponit Augustinus, V super Gen. ad litteram (cap. xix). Et quod ibi dicitur de Ecclesia, referendum est ad Ecclesiam Angelorum, ut Augustinus exponit, V super Gen. ad litteram (ibid.); quamvis Hieronymus contrarium dicere videatur. Sed tamen verba ejus non sunt hoc modo intelligenda, quod Angeli ab hominibus scientiam acquirant; sed quia Apostolis predicantibus res jam completas, quæ fuerant prius per Prophetas prædictæ, Angeli plenius cognoverunt, sicut plenius sciunt presentia quam futura, ut infra, art. 12 hujus quæst., patebit.

AD TERTIUM dicendum, quod Angeli, quamvis futura non cognoscant aliqua, quæ tamen, dum sunt presentia, sciunt; non tamen sequitur ex hoc quod species aliquas a rebus accipiant, per quas cognoscunt: cum enim cognitio fiat per assimilationem cognoscentis ad cognitum, hoc modo contingit novam cognitionem de aliquo accipere, quomodo contingit de novo aliquid alicui assimilari; quod quidem contingit dupliciter: uno modo per motum suum; alio modo per motum alterius ad formam quam ipse jam habet. Et similiter aliquis incipit de novo aliquid cognoscere uno modo ex hoc quod cognoscens de novo accipit formam cognitæ, sicut in nobis accidit; alio modo per hoc quod cognitum de novo pervenit ad formam quæ est in cognoscente. Et hoc modo Angeli de novo cognoscunt præsentia quæ prius fuerunt futura; ut puta si aliquid nondum erat homo, ei non assimilatur intellectus angelicus per formam hominis quam habet apud se; sed cum hoc incipit esse homo, secundum eandem formam incipit intellectus angelicus sibi assimilari sine aliqua mutatione facta circa ipsum.

AD QUARTUM dicendum, quod sicut in intellectu non est ipsa forma qua res existit, sed similitudo ejus; ita distincta cognitio aliarum rerum non requirit ut apud cognoscentem sint ipsa distinctionis principia; sed sufficit quod apud ipsum sint

eorum similitudines: nec differt undecumque illæ similitudines accipiantur, quantum ad cognitionem distinctam.

AD QUINTUM dicendum, quod intellectus Angeli sine hoc quod acquirit novas formas intelligibiles, potest aliquid de novo intelligere dupliciter: uno modo per hoc quod aliquid de novo assimilatur illis formis, ut jam dictum est, in corp. art.; alio modo per hoc quod intellectus confortatur aliquo fortiori lumine ad plures cognitiones ex eisdem formis elicendas: sicut ex eisdem formis in phantasia existentibus, superveniente lumine prophetiæ, aliqua cognitio accipitur, quæ accipi non poterat per lumen naturale intellectus agentis.

AD SEXTUM dicendum, quod verbum Philosophi est intelligendum de universali, secundum quod est in comprehensione nostra, qua comprehendimus res naturales: hoc enim est a rebus naturalibus acceptum. Sed universale etiam in nostra comprehensione existens respectu artificialium non est posterius, sed prius: quia per formas artis universales apud nos existentes artificialia producimus; et similiter per rationes æternas Deus producit creaturas, a quibus effluunt formæ in intellectu angelico; unde non sequitur quod formæ intellectus angelici sint posteriores rebus, sed quod sint posteriores rationibus æternis.

AD SEPTIMUM dicendum, quod cognitum est in cognoscente similiter, sive cogniti forma in cognoscente existens sit a cognito accepta, sive non; et ideo ratio non est ad propositum.

AD OCTAVUM dicendum, quod non est proportio inter lumen intellectus angelici et res sensibiles, ut per lumen prædictum efficiantur actu intelligibiles, ut ex predictis patet; et ideo ratio non sequitur.

AD NONUM dicendum, quod anima non format in se ipsa aliquas formas nisi aliquibus formis præsuppositis in ipsa; et ideo, ut ex dictis, in corp. art., patet, non cogit ratio.

ARTICULUS X. — *Utrum Angeli superiores habeant cognitionem per formas magis universales quam inferiores.* (I part., quæst. 1v, art. 3.)

Deinde quæritur, utrum Angeli superiores habeant cognitionem per formas magis universales quam inferiores; et videtur quod non. Superiorum enim Angelorum cognitio perfectior est quam inferiorum. Sed quod cognoscitur in universali, imperfectius cognoscitur quam quod in particulari. Ergo superiores Angeli non cognoscunt per formas magis universales.

2. Præterea, si cognitio superiorum est universalior quam inferiorum; aut hoc est quantum ad operationem, aut quantum ad cognitionem. Non quantum ad operationem, quia non sunt operatores rerum, ut Damascenus dicit (lib. II, cap. III, in fin.); nec quantum ad cognitionem, quia omnes cognoscunt res natu-

rales, tam superiores quam inferiores. Ergo superiorum Angelorum cognitio non est magis universalis.

3. Præterea, si omnia quæ cognoscunt inferiores Angeli, etiam superiores cognoscunt, et tamen per formas magis universales; oportet quod forma quæ est in intellectu superioris, ad plura se extendat. Sed idem non potest esse propria ratio plurium. Ergo Angeli superiores non cognoscunt res in propria natura, et sic imperfectius cognoscent quam inferiores; quod est absurdum.

4. Præterea, cognitio Angelorum est secundum virtutem et naturam cognoscentis, ut dicit Dionysius, vii cap. de divin. Nomin. Sed natura superioris Angeli est magis actualis quam natura inferioris; ergo et similiter cognitio. Sed cognitio universalis est in potentia, cognitio vero in particulari est actu. Ergo superiores Angeli cognoscunt res per formas minus universales.

In contrarium est quod dicit Dionysius, xii cap. cœlestis Hierarchiæ; ubi dicit, quod superiores Angeli, ut Cherubim, habent scientiam altiorem et universaliorem; inferiores autem Angeli habent particularem et subjectam scientiam.

Præterea, in lib. de Causis (prop. x) dicitur, quod intelligentiæ superiores continent formas magis universales.

Præterea, superiores Angeli sunt simpliciores quam inferiores. Ergo et formæ in eis sunt simpliciores; ergo et magis universales; quia quod est universalius, est simplicius.

Respondeo dicendum, quod potentia quæ ad multa se habet, determinatur ad unum per actum; unde forma et actus invenitur esse principium unionis; sed potentia invenitur esse principium multiplicationis et divisionis. Et quia efficacia rei in operando est ex hoc quod est in actu; inde est quod omnis virtus quanto est magis unita, tanto est efficacior ad operandum; et ideo quanto aliqua virtus est altior, tanto invenitur ex paucioribus operari, quæ tamen ad plura se extendunt. Et hoc videmus communiter in operativis et cognitivis virtutibus. Ars enim architectonica, utpote ædificialis, per unam formam artis dirigitur in omnibus quæ ad artem suam spectant; in quibus tamen inferiores artifices, utpote cementarii, et cæsores lignorum, et alii hujusmodi, per diversa artificiata diriguntur. Similiter etiam in cognitivis aliquis qui est elevioris intellectus, ex paucis principiiis penes se retentis habet in promptu procedere ad varias conclusiones, ad quas pervenire non possunt qui sunt hebetioris ingenii, nisi per varias inductiones, et per principia particulariter coaptata conclusionibus. Unde, cum in Deo sit perfectissima virtus, et puritas actus; ipse per unum, quod est essentia sua, omnia operatur et omnia cognoscit efficacissime. Ab ipsa autem effluunt rationes rerum intelligibilium in Angelis, ut ex dictis, art. præced., patet; non quidem ad causandum res, sed

ad cognoscendum. Unde quanto in Angelo fuerit plus de actu, et minus de potentia, tanto emanatio hujusmodi rationum minus in ipso multiplicatur, et virtus ejus cognitiva erit efficacior. Et secundum hoc superiores Angeli cognoscunt res per formas magis universales quam inferiores.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cognoscere aliquid in universali, potest intelligi dupliciter. Uno modo ut referatur ad cognitionem ex parte cogniti; et sic cognoscere aliquid in universali est cognoscere naturam universalem cogniti: et sic propositio veritatem habet; quia quando cognoscitur de aliquo natura universalis tantum, imperfectius cognoscitur quam si cognoscantur cum hoc propria ipsius. Alio modo ut referatur ad cognitionem ex parte ejus quo cognoscitur, et sic cognoscere aliquid in universali, inest per medium universale, est perfectius, dummodo cognitio usque ad propria reducatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod dicuntur esse formæ magis universales quantum ad cognitionem, non quia plurium rerum cognitionem causant; sed quia per pauciores formas ad eadem cognoscenda superior intellectus perficitur, et etiam ad perfectius cognoscendum; utpote si superior Angelus per unam formam animalis omnes species animalium cognoscat, inferior autem non nisi per nullas species; et præter hoc superior Angelus plures rationes intelligibiles ex eisdem rebus cognoscit.

AD TERTIUM dicendum, quod in quod unum est non potest esse propria ratio plurium, si sit eis adæquatum; sed si sit superexcedens, potest esse propria ratio plurium, quia continet in se uniformiter propria uniuscujusque quæ in eis divisim inveniuntur; et hoc modo essentia divina est propria ratio rerum omnium: quia in ipsa uniformiter præexistit quiddam divisim in omnibus creaturis invenitur, ut Dionysius dicit (i cap. myst. Theol. circa med. et cap. v de div. Nom. parum ante med.). Et similiter, cum formæ intellectus angelici sint excellentiores rebus ipsis, utpote divinæ essentiæ propinquiores; non est inconveniens, si una forma intellectus angelici sit ratio propria plurium secundum diversas ejus habitudines ad diversas res, ex quibus habitudinibus consurgit pluralitas idearum. Sed formæ intellectus nostri accipiuntur ex rebus, unde non sunt superexcedentes rebus, sed quasi adæquatæ quantum ad representationem; licet sint excedentes quantum ad modum essendi, inquantum habent immateriale esse; unde forma intellectus nostri non potest esse ratio propria plurium.

AD QUARTUM dicendum sicut ad primum.

ARTICULUS XI. — *Utrum Angelus cognoscat singularia.*
(I part., quæst. LVII, art. 2.)

Undecimo quæritur, utrum Angelus cognoscat singularia; et videtur quod non. Quia, ut dicit Boetius (super prologum Por-